

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն Ք

ՇԱՀԵԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ նախախնամութեան մարդուս տուած առանձնաշնորհ պարգեաց ձիրքերէն մէկն է՝ յատուկ մտածութեանց իրարու հաղորդելու կարողութիւնն։ Բանականութիւնն զուրկ այս կարողութենէս՝ պիտի ըլլար ոչ միայն ինքն յինքեան ամփոփեալ սկզբունք մը, այլ և ըստ մեծի մասին անպտուղ։ Զրուցատրութիւնը մեծ գործի մի է, որով մարդ մարդու օգտակար կ'ըլլայ, և 'ի ձեռն լեզուի մեր մտածութեանց հաղորդականութեամբը՝ մասնաւորապէս կը պարտաւորինք նոյն մտածութեան զարգացմանը։ Անձ մը ինքն յինքեան և զուրկ յօգնականութենէ՝ շատ քիչ յառաջադիմութիւն կը ստանայ իւր կարողութեանց կատարելութեան մէջ։ Այն բանը զոր մենք բանավարութիւն մարդոյ կ'անուանեմք, աւելի գրոց և զրուցատրութեանց միջոցով յառաջ եկած լուսով՝ շատերու մը տաց արդիւնք է, քան եթէ միայն մէկու մը ուժոյն կամ յաջողակութեան արգասիք։

Անտարակոյս է ուրեմն՝ որ մարդուս շատ հարկաւոր են գրել և խօսել, և ամենայն ուշադրութեան արժանի։ Ամենազօրաւոր և խիստ օգտակար առիթներ զմեզ կը մղեն մեր մտածութիւնն այլոց հաղորդել սորվեցնելով, եթէ խօսողին ունեցած ազդեցութիւնը, և եթէ ունկնդիր եղող անձին ախորժը՝ մեր ըմաց և քննադատութեանց ենթարկենք, կամ նպատակ ունենանք օգուտ կամ զուարճութիւն։ Իւր ահա ասոր համար է որ այսօրուան օրս ամէն քաղաքականացեալ ազգաց մէջ, որչափ որ լեզուագիտութիւնը զգալի կերպով ծաղկեցան, խօսակցութեան մշակութիւնն ալ զրեթէ կատարելութեան մէջ մտաւ։ Նոյն իսկ վաղեմի և անկիրթ ազգաց մէջ

կը նկատեմք մասնաւոր ուշադրութիւն այն իրենց բացատրութեանց ուժոյն և գեղեցկութեան վրայօք, որով զայլս համոզել կամ չարժեք կը ջանային: Ճանչցան իրենք շատ առաջ գրուցարանութեան բնական գեղեցկութիւնն, և ջանացին տալ անոր այն պատուանշանները՝ զոր ուսումը դեռ կանոնաւոր արուեստի չվերածած, փոքրէ կանուխ ժամանակաւ սորվեցուցած էր իրենց: Իսկ կրթեալ ազգայ մէջ՝ աւսնէն աւելի մշակեալ արուեստը եղան՝ լիզուագիտութիւն, ոճ և յեղեցիկ գրել: Եւ առ այս գործածուած խնամքը՝ կրնայ որ և իցէ ընկերութեան դէպ 'ի կատարելութիւն ցուցած յառաջադիմութեան իբրև նշան համարուի: Որովհետև որչափ որ այս արուեստը կը զարգանայ և կը ծաղկի, մեծագոյն ազդեցութիւն կը ստանան մարդիկ իրարու վրայ պատճառաբանութեան միջոցով. և րոտ չափոյ այս ազդեցութեան անման, պէտք է հետևի բնականապէս՝ որ առաւելագոյն ուշադիր ըլլան իրենց գաղափարները բացատրելուն դիւրիմաց և պերճաբան ոճոյն ու կարգաբանութեան:

Անուրանալի է որ շատ անգամ եղած են խօսողներ՝ թէ. Հոետութեան և թէ քննադատական արհեստին վրայ այնպիսի անձինք՝ որ ունին դրաց միտքը լաւ և ստոյգ գաղափարներով զարթուցանելու տեղ, աւելի խանգարած են՝ ընտիր ճաշակաց և ճարտասանութեան վրայ ինչպէս որ պէտք է չխօսելուն համար: Բայց և 'ի նմին ժամանակի չուրացուիր, որ ինչպէս 'ի նպաստ աւոր, այսպէս որ և իցէ արհեստի՝ զոր մարդ կը մշակէ՝ կրնան գործածուիլ ընտիր իմաստից և բանավարութեան սկզբունքը, ջանալով ըստ կարի խորշիլ սուտու մուտ զարգարանքէ, գրաւել ունին դրաց մտաբերութիւնն աւելի նիւթոյ մը էութեանը՝ քան առեւերելոյթ տեսարանաց վրայ, իմաստից ընտրութիւնն իբրև հիմն աւանդել լաւ խօսելու և գրելու, և պարզութիւնը՝ իբրև էական և գլխաւոր զարգարանք:

Եւ ահա հարկը կը պահանջէ հոս քանի մը հակիրճ գիտողութիւններ ընել այսպիսի օգտակարագոյն արհեստի մը շահեկանութեանց և կարևորութեան վրայօք: Առաջին խնամք այն ամէն անձանց, որ կը փափագին գրութեամբ համբաւ ստանալ, կամ հրապարակախօսութեամբ այլոց ուշադրութիւնը գրաւել, պէտք է ըլլայ նախ իրենց մտաց ծանօթութիւնքն ընդլայնել. և ըլլալ ինչպէս հարուստ գրամազուխ այն ամէն նիւթոց՝ որոց վրայօք կրնան խօսելու կամ գրելու առիթ ունենալ: Ասոր համար է որ հիմնական սկզբունք համարուած էր հնոց ժամանակ՝ այն հռչականուն ճարտասան—փիլիսոփային նշանաւոր խօսքն. « Ա՛նկ է ճարտարախօսին 'ի մարդս գպրութեանց և արհեստից ճոխ և հմուտ հանդիսանալ »: Ուսկից կը հետևի որ բաւական չեն քարոզիչ ճարտասանի մը համար՝ սոսկ Հոետորա կան արհեստին կանոններն, էնթագրելով լիազոյն չափ մը բնական հանճարոյ, անոր բարեբաղդ. յաջողութիւնն կրթութեանց և առան.

ձին ջանից վրայ կը կայանայ աւելի, քան թէ ուրիշ որ և իցէ հրապարակախօսութեանց:

Ի վերայ այսր ամենայնի, թէ և կանոնք և վարժութիւնք չեն կարող ամէն պէտք եղածն կազմել, բայց մեծապէս 'ի նպաստ են հանճարոյն: Եթէ չեն կարող զայն առողջանել, ուղղել և օգնել կարող են. եթէ չեն կարող գարմանել զչքաւորութիւն, կարող են անոր չափազանց յորդութիւնը կարգի կանոնի բերել, նմանելու պէտք եղած որինակներն առջնին կը դնեն, գլխաւոր գեղեցկութիւններն՝ զոր պէտք է սորվիլ, և գլխաւոր պակասութիւններն՝ յորոց պէտք է խորշիլ. ասով հետզհետէ ճշակն կը լուսաւորուի, և հանճարն իւր մղւորահետ շաւիղներէն յուղիղ զգացումն կը գիմէ:

Եւ այս է պատճառն իրաւցրնէ՝ որ լաւ գրելու ուսումը ամենայն մտադրութեան արժանի կ'ընէ, զի ամենամեծ յարաբերութեամբ կապուած է մեր մտաւորական կարողութեանց կատարելութեան հետ: Զյմարիտ Հռետորութիւնն և չոր Տրամաբանութիւնն անբաժան են իրարմէ. և մեր յատուկ մտածութեանց պարտուպատշաճ գասաւորութեան և բացատրութեան ուսումը՝ ոչ միայն մեզի լաւ մտածել՝ այլ և լաւ խօսիլ կը սորվեցնէ: Նոյն իսկ այն խակ բացատրութիւններն, յորս սովոր եմք ջնալ իմաստ մը չնչին բառից խաղերով պաճուճել, մեր մտաց մէջ ևս անմիաբան են. և իւրաքանչիւր մարդ՝ բաւական է որ քիչ մը գրութեան վարժութիւն ունենայ, շատ աղէկ կը հասկընայ անտարակոյս գիմացիւնին նիւթոյ մը վրայ այն գեղեցիկ բացատրութեանց յարգը, երբ նկատէ՝ որ բառերն իրարու հետ կապ չունին, իմաստներն անկարգ են և տկար: Այս պակասութիւններս գրեթէ միշտ նիւթոյն անորոշ ըմբռնողութենէ յառաջ կու գան. ահա այսչափ բարակ է իմաստից միութիւնը բառերու հետ որով կը բացատրուին:

Բայց որպէս զի Գեղեցիկ դպրոցքուն ըսելով՝ չշփոթենք զայն Գեղարուեստից հետ, հարկ կ'ըլլայ հակիրճ բաղդատութեան մը: Վասն զի պէտք է խոստովանիլ, որ ոչ պատկերահանութիւնը, ոչ քանդակագործութիւնն և ոչ ուրիշ արուեստներ՝ որ աչքի միջոցով մուտ կը գտնեն մեր սրտին մէջ, կրնան երբեք ճարտարախօսութեան ու բանաստեղծութեան 'ի կատարելութիւն ծառայել, առ որս կը վերաբերին այնպիսի գործողութիւնք, որ կ'ըսուին զօրութիւն խորհելոյ և զգացողութեան. և այս՝ եթէ չեմ սխալիր, կրկին պատճառներէ յառաջ կու գայ: Առաջինն և աւելի սովորական պատճառն է՝ որ վրձնոյն և գուրին յառաջ բերած արդիւնքը գիւրաւ տեղէ տեղ փոխադրելի չեն, և խիստ գծուարաւ կրնան բազմանալ և սփռիլ իրենց ամէն ազգայ մէջ ունեցած բնիկ յարգութեանն համար: Երկրորդ և աւելի զօրաւոր պատճառն է, որ թէ նկարչութիւնն և թէ քանդակագործութիւնն՝ ամենասուղ վայրկեանի մէջ միայն գործ մը

կամ կիրք մը ներկայացընելով կտաւի կամ մարմարիոնի վրայ, ի-
րենց մեր վրայ ըրած ազդեցութիւնն ալ վայրկենական կ'ըլլայ: Եւ
որովհետեւ այս կերպ յիշատակարան մը անբաժանական է և յա-
ջորդութեան անընդունակ ամեննին, և հետևաբար անայլալելի՝ նը-
կատմամբ կերպարանաց և կրից, չենք դառնար ձկատել զոյն մաքրով
որ այնչափ մեզի հաճելի երեցած էր: Իսկ ճարտասանութիւն և բա-
նաստեղծութիւն բոլորովին ներհակ արդիւնք կ'ընծայեն մեզի, կամ
խօսէ կամ գրէ՝ բառից նշանագրութեամբ: Որչափ որ ասոնք յաջոր-
դաբար գործողութիւններ և կրքեր կը ներկայացընեն, աստիճանա-
բար յառաջ կ'երթան, և հետզհետէ կ'աճին, այնչափ ալ իրենց զա-
նազան և մերթ ընդ մերթ ցնցմամբ՝ կ'անդադարձընեն շարունակ
մեր հոգւոյն մտադրութիւնը՝ սրտի միջոցով, զգացողութիւննիս եր-
կայն ատեն գործադրութեան կը զբաղեցընեն, կ'ազնուացընեն զայն
և փոփոխ և զգայուն կ'ընեն գեղեցկին ներկայութեամբ:

Շարունակելի

Հ. Թ. ԹՈՎՄԱՆՅԱՆ

ԱՇՈՒՂ ԵՒ ՄԵԾԱՏՈՒՆ

Ձեռքը կիթառ, աըխուր Աշուղ
երգեր կ'երգէր յոյժ սըրտաբուլիս:

Աչքերը փակ չէին տեսնար,
նա զընէ դուռ հաց կը մուրար:
Դողդոջ ազդու և մեղմ՝ ձայնով
նիթառին հետ դաշնակելով՝

Նա լըսողաց սըրտերուն խոր
կ'արթընցընէր կիրք նորանոր:

- « Ողորմեցէք, տէրք և տիկնայք նազելի,
- « Թող գուր շարժէ ձեր սիրտ իմ բաղդ եղկելի:
- « Աստուծոյ լոյսն ինձի համար է խաւար,
- « Ահ ձեր դէմքեր, աւանդ, ափսոս չիմ տեսնար: »
- « Ողորմեցէք տընանկ անլոյս աղքատին
- « Որ՝ լուսի մէջ օր մի հանգչի ձեր հոգին: »
- « Դուք ունիք աչք, տուն, ընտանիք, շատ բարիք:
- « Անտէր գըլխիս կը պակսի տուն և հացիկ:
- « Ձեմ գանգատել, գիտեմ՝ Տիրոջն աղքատաց
- « Կը պակասէր գըլխոյն ներքե շատ հեղ բարձ:
- « Ողորմեցէք տընանկ անլոյս աղքատին
- « Որ՝ լուսի մէջ օր մի հանգչի ձեր հոգին: »
- « Վայելեցէք Երկնաւորին տուրք, պարգև: »